

cích v ekonomickom a ekologickom uvažovaní hlavného prírodu. Ich radikálna interpretácia je o to dôležitejšia teraz, keď – ako tvrdí Salleh – panelové diskusie o roľníckych hnutiach či pôvodných obyvateľoch a obyvateľkách a feministické eko-

nomické sympóziá v akademickej komunite začínajú patriť k „dobrému bontónu“. A napokon, poznatky z oblasti feministického uvažovania o ekonomike a rode by bolo príhodné uplatniť aj pri dnešnom skúmaní dopadov ekonomickej krízy.

SOCIÁLNÍ TEORIE GLOBALIZACE / KAROLÍNA ČERNÁ

SUŠA, O. 2010. GLOBALIZACE V SOCIÁLNÍCH SOUVISLOSTECH SOUČASNOSTI. PRAHA: FILOSOFIA.

Nakladatelství Filosofia ve své odvážné a přínosné ediční řadě Filosofie a sociální vědy v současnosti vydalo monografii významného českého sociologa Olega Suši věnovanou problematice globalizace. Jedná se o vyvrcholení autorova dlouholetého bádání v Centru globálních studií AV ČR a UK. Již jen termín globalizace je podle mého mínění strážidlem každé soudobé teorie. Recenzovaná kniha se působivě snaží otrást diskursem, který se ustavil kolem pojmu globalizace nejen v českém prostředí. Autor si klade přímo za cíl „ukázat globalizaci v sociálních souvislostech současnosti jako komplex dynamických procesů utvářejících současný svět, jako fenomén s mnoha úrovněmi a dimenzemi“ (s. 9). Toho se pokouší dosáhnout analýzou a kritikou nejzávažnějších aspektů spleti globalizačního diskursu, která způsobuje (nejen) politickou bezradnost a ochromuje pokusy o možnou alternativu tím, že vytváří falešnou představu o zakotveném všeobecně uznávaném a nezměnitelném světovém uspořádání, jehož předpokladem je nerovnost a důsledkem jsou škody na životním prostředí. Kniha je rozdělena do pěti vnitřně propojených oddílů.

Na počátku O. Suša představuje globalizaci (nebo globalizace) jako symbol diagnózy současnosti a rozebírá několik nejvýznamnějších metafor a teoretických modelů uchopujících globalizaci: svět jako jedno místo, globální síťová společnost, světový systém, globální kapitalismus a světová riziková společnost jako úvod do myšlení globalismu neboli reflexiv-

ního vědomí současné globalizace (s. 40), ze kterého autor upřednostňuje teorie informační společnosti Manuela Castelle a rizikové společnosti Ulricha Becka, jež prostupují celou publikací, a které, přestože je autor kritizuje, považují za hlavní nosníky Sušova bádání. Dále v první kapitole nalezneme historické ukotvení globalizace, jejíž vývoj nesmíme považovat za lineární, ale naopak za za sebou následující vlny globalizace a deglobalizace. Například podle G. Therborna se dnes nacházíme v šesté vlně. W. Robinson naproti tomu současnou globalizaci definuje jako globální kapitalismus, tedy čtvrtou epochu kapitalismu, která se vyznačuje přechodem od národně státního kapitalismu ke kapitalismu transnacionálnímu, tedy přechodem od světového systému ke světové společnosti (s. 63). Důležitým závěrem dějinného zkoumání je poznání, že globalizace není nevratná, je historicky přechodná a celkově proměnlivá, jedná se tedy o historický fenomén (s. 47). Její současná podoba lidem přináší vedle příznivých faktorů, jakými jsou například nové možnosti komunikace, tři hlavní problémy: sociální nerovnost, dezintegraci a ekologickou krizi. Kolem nich se ustavují hnutí odporu, která společně vyžadují spravedlnost a udržitelnost, avšak schází zde konkrétní subjekt, který by nesl globální odpovědnost. To implikuje potřebu nadnárodního rámce řešení. O. Suša shrnuje cíl, který by měl být společný „společnosti živých lidí“, a tím je: „demokratická kontrola využívání, redistribuce a konzervace hmotných i duchovních zdrojů v globál-

pektů, které musí být při vypracovávání protikrizových opatření brány v potaz. Pracovní skupina žen k financování rozvoje (*The Women's Working Group on Financing for Development*), která sdružuje 13 mezinárodních organizací, klade důraz na nutnou demokratizaci OSN a zdůrazňuje nutnost reformy globální finanční architektury pod taktovkou OSN a s důrazem na lidská práva, nikoli na rozvoj definovaný pouze v termínech zisku. Prosazování lidských práv v jejich nedělitelnosti a genderové spravedlnosti jsou tak dva základní pilíře, na kterých by mělo být postkrizové uspořádání společnosti postaveno.

Poznámky

1 Anglická verze indexu viz: <http://www.socialwatch.org/taxonomy/term/527>.

2 Ke stažení v pdf formátu zde: <http://www.socialwatch.org/node/11571>.

3 Kubálková, P., Čáslavská, T. W. (eds.). 2010. Ženy a česká společnost. Hodnocení implementace Pekingské akční platformy na národní a mezinárodní úrovni (Peking + 15). Praha: Otevřená společnost, o. p. s. – Centrum ProEquality.

SOUČASNÁ GLOBÁLNÍ KRIZE A JEJÍ VÝCHODISKA / Martin Brabec

Centrum globálních studií AV ČR společně s UK zorganizovalo v polovině listopadu v hlavní budově Akademie věd ČR v Praze již devátý ročník transdisciplinární konference „Filosofie a sociální vědy“. Její třídní program (11.–13. listopadu 2009) byl tentokrát zaměřený na aktuální problematiku krize a potenciálního postkrizového vývoje, s orientací na dopady na nerovnosti mezi muži a že-

ním celoplanetárním měřítku na principech světové solidarity a globální spravedlnosti“ (s. 71–72). Ovšem setkáváme se zde s problematikou reprezentace, se kterou souvisí sebevědomý pseudouniverzalizmus západních hodnot a umlčení těch, kteří se tak snadno nedostanou k „mikrofonu“, k čemuž se znovu autor vrací na závěr.

Ve druhé kapitole jsou probírány některé vlastnosti a související dopady současné globalizace. Za výrazný rys je zde považováno formování transnacionálních sociálních prostorů (vedle prostorů národních a mezinárodních a zároveň skrze ně), které probíhá na mnoha úrovních. Například pokud se jedná o kulturní komunikaci, dochází v mnoha případech ke kulturní hybridizaci díky zrychlení komunikačních toků, migraci osob a celkové prostorové mobilitě. Nově se pro míšení lokálních a globálních faktorů používá termín globalizace. Autor staví do vzájemného vztahu globalizaci s modernizačním procesem a jeho důsledky, se kterými jsou spojeny hlavní globální problémy současnosti od chudoby a hladomorů až k narůstání nadnárodních sítí terorismu (s. 100) a devastaci životního prostředí. V této souvislosti O. Suša zajímavě pojmenovává globální ekologickou problematiku jako fenomenologický důkaz existence procesu globalizace (s. 116). A právě obraz jedné planety je snad nejviditelnější a nejnaléhavější připomínkou naléhavosti přechodu k myšlence udržitelnosti.

Ve třetí kapitole se Oleg Suša zabývá především aktéry globalizace. Vyzdvihuje zde jejich vzájemnou závislost a celkovou propojenost. Nejsilnějšími aktéry se stávají ti, kteří kontrolují informace (v tomto kontextu také média) a jsou dostatečně pružní a pohybliví. Ve výsledku vzniká systém „vládnutí bez vlády“ (Saskie Sassen), ve kterém hegemon určuje pravidla (s. 133).

Čtvrtá kapitola je nejrozsáhlejší z hlediska objemu a je věnována sociálním aspektům, změnám, rizikům a nerovnostem v podmínkách současné globalizace. Autor zde vychází z předpokladu, že „růst ekonomického bohatství a ekonomických přeměn je individualizován a nerovnoměrně rozlo-

žen a vytváří nové sociální nerovnosti a konflikty“ (s. 182). A přestože jsou zásadní ekonomické tlaky nadnárodní a mezinárodní, dopadají především lokálně (nebo zdánlivě lokálně). I když zcela jinak v podmínkách „globálního Severu“ a v podmínkách „globálního Jihu“. Je zde však zdůrazňováno, že důsledkům globální vzájemné závislosti se nevyhne žádná společnost nebo stát. Globalizovaný svět je natolik propojený, že v něm působí efekt bumerangu. Prohlubuje se problém globálních sociálních nerovností, stále se rozvírají „nůžky nerovnosti“. Nerovnosti se projevují v mnoha oblastech a přinášejí s sebou množství následků, ať se hovoří o rozkladu venkova, v užším pohledu o rozpadu rodiny a pospolitosti, což vede k oslabení solidarity a rozšíření egoistického individualismu a narcismu jedinců, kteří jsou sváděni zvnitřnělou manipulací trhu (s. 184–185) a ztrácejí zájem o věci veřejné, čímž je vyprazdňována demokracie, nebo hovoříme-li o nucené otročské práci, o zadlužení, o externalizaci nákladů aj. K velkému nárůstu sociálních nerovností přispívá proměna pracovního trhu a zároveň struktury práce – nově vzniklé požadavky na flexibilitu a mobilitu, nové technologie vytlačující potřebu práce člověka, opouštění zaměstnaneckých jistot, stěhování zaměstnavatelů do zemí s levnější pracovní silou a ostatní faktory, které vedou k růstu nezaměstnanosti, polozaměstnanosti a „pracující chudoby“. Jedním z klíčů obrany proti marginalizaci vznikající rozevírajícími se nůžkami by podle Suši mohlo být rozvíjení lidského potenciálu, které by vedlo k větší sociální a občanské participaci. Státní investice do podpory by měly více proudit tímto směrem než směrem k vytváření závislých. Autor se zde také věnuje kritice rozvojové pomoci založené na argumentu, že růst HDP neznamena růst rovnosti, a volá po globální odpovědnosti, která je podle něj otázkou všech aktérů.

Hlavní pozitivum knihy vidím v poslední kapitole, která se snaží formulovat politické výzvy, což se mi jeví jako přínosný přístup. Oleg Suša zde analyzuje řadu nesnází, které doprovázejí snahy kritické sociální opozice zdo-

namí, na marginalizované skupiny obyvatelstva apod. Na konferenci zazněly přes tři desítky příspěvků, převážně od autorek a autorů z oborů sociologie, politologie a sociální a politické filosofie.

Své příspěvky přednesli přednášející z mnoha akademických a univerzitních pracovišť v České republice a na Slovensku a slovo dostal také čínský, australský a německý kolega. Je však třeba upozornit čtenáře, že tato listopadová konference s převážně českou a slovenskou účastí je plně komplementární k mezinárodní konferenci, která s účastí přibližně osmdesáti přednášejících z celého světa probíhá každoročně po dobu pěti dnů v květnu a jejímž pořadatelem je také Centrum globálních studií.

Na začátku konference vystoupil s úvodním slovem ředitel Filosofického ústavu AV ČR dr. Pavel Baran a ředitel Centra globálních studií dr. Marek Hrubec, který pohovořil o záměrech a cílech konference. Několik příspěvků se zaměřilo na rozbor krize z hlediska civilizačních analýz. Profesor Johann Arnason z Goethe Universität ve Frankfurtu nad Mohanem, který blokovou výukou přednáší také na FHS UK v rámci nově otevřeného oboru o historické sociologii a civilizačních analýzách, se ve své přednášce „Civilizační pohledy na nynější krizi“ z pohledu civilizacionistiky neboli civilizačních analýz pokusil v této oblasti zkoumání upřesnit pojmosloví. Rozlišil dva hlavní civilizační aspekty. První se týká tématu civilizačních procesů, včetně jejich konfliktních a krizových stránek. Z tohoto hlediska je pro současnou krizi relevantní především rozporná dynamika globalizace. Druhý aspekt zahrnuje civilizační formy neboli rámce. Zde se autor zaměřil na problémy verze modernity, jež se v krátkém dvacátém století stala verzí vítěznou. Celkově civilizační perspektivu definoval jako snahu o formulaci různorodých vztahů mezi politickými a ekonomickými aspekty zkoumané civilizační formy. Stojí za připomenutí, že Centrum globálních studií právě vydalo Arnasonovu knihu Civilizační analýza. Evropa a Asie opět na rozcestí v nakladatelství Filosofia.

la i shora o nápravu. Například již výše jmenovaná úskalí reprezentace a dominance „západních“ hodnot, která vyžadují důsledné úsilí o participaci a mezikulturní dialog, další je hrozba systémové kooptace při snahách o kolální jednání. Rozhodně stojí za zmínku nebezpečí, která s sebou přináší kampaňovitost a krátkodobost některých občanských iniciativ. Velký nesoulad vytváří různorodost individuálních zájmů a jejich sledování. V cestě dále stojí úpadek demokracie, nepřehlednost, rozdrobenost, fundamentalismus, šíření korupce, narůstající obliba populismu i hrozba technokracie (s. 310–318). Proto je třeba hledat komplexní politické řešení založené na demokratických základech, mezilidské solidaritě a toleranci, které dosáhne na prostředky natolik mocné, aby zasahovaly jak ve sférách životního prostředí, tak v hospodářských otázkách, a v neposlední řadě nacházely východiska ze sociálních krizí. Tedy postupně se snažit budovat souhru mezi

ekologickou a sociálně-ekonomickou udržitelností. Autor kritizuje názory, které považují roli státu za stále méně významnou, a zdůrazňuje, že občanská společnost nemůže nahradit stát. Spíše došlo k přeměně státu od národního k internacionalizovanému v důsledku vymizení přesné hranice mezi domácí a zahraniční politikou. Mělo by se proto spíše jednat o nové propojení globální občanské společnosti i státních institucí v nadnárodně či transnacionálně jednání schopnou sílu, kdy současným zprostředkovatelem je především OSN.

Na závěr k velmi zdařilému shrnutí současného bádání o globalizaci bych snad jen autorovi vytknula čtenářsky nepřilíš přátelský styl psaní. Přesto je publikace značným přínosem českému nejen sociologickému prostředí a přináší povzbudivý pohled na toto kontroverzní téma. Zároveň může monografie sloužit jako rozsáhlý referenční rámec pro současnou literaturu o globalizaci.

TROCHU JINÁ MIGRACE: KDYŽ ŽENY PŘICHÁZEJÍ PRVNÍ / ADÉLA SOURALOVÁ GEORGE, S. M. 2005. WHEN WOMEN COME FIRST: GENDER AND CLASS IN TRANSNATIONAL MIGRATION. BERKELEY: UNIVERSITY OF CALIFORNIA PRESS.

Monografie založené na etnografickém výzkumu, které přináší komplexní pohled na migraci z genderové perspektivy, by se daly spočítat na prstech jedné ruky. Jednou z nich je kniha o ženách a mužích, kteří prošli migrační zkušeností spojenou se zásadními proměnami ve struktuře sociálních (nejen genderových) vztahů, pocházející z pera Sheby Mariam George. Autorka v publikaci příznačně nazvané *When Women Come First. Gender and Class in Transnational Migration* přináší čtenářstvu obraz migračních toků zdravotních sester z Kéry do USA. Kniha je rozdělena do pěti kapitol, v nichž autorka postupně pojednává o postmigračních uspořádáních migrantek a migrantů v rodině, na pracovním

trhu a v komunitě, přičemž klade důraz nejen na proměny způsobené mezinárodním pohybem, ale především na transnacionální kontext, v němž probíhá konstruování femininity a maskulinity. Ve snaze o naplnění svého výzkumného záměru sází S. M. George na určitou disharmonii, a to na dvou úrovních: za prvé, migraci pojímá jako spouštěcí mechanismus změn v genderových vztazích, a nikoli jako kontinuální proces z místa A do místa B. Za druhé, zaměřuje se na různé sféry a proměny genderových vztahů v jejich rámci, které nemusejí být ve vzájemném souladu. „Není neoprávněně předpokládat, že změny genderových vztahů v jedné sféře často přináší změny v jiných sférách. Jenže

Doktor Marek Hrubec z Centra globálních studií AV ČR a UK v příspěvku „(De)globalizace“ navázal na pojetí dialektiky osvícenství, které ve 40. letech 20. století v období sociálních a politických dopadů světové hospodářské krize vypracovali Theodor Adorno a Max Horkheimer ve své analýze vývojové dialektiky západní civilizace. M. Hrubec doložil, že T. Adorno s M. Horkheimerem sice tuto analýzu nedopracovali, ukázal však, že je možné jejich explanační model následovat a redefinovat jej vzhledem k současné etapě procesu globálního kapitalismu, jenž podobně jako předchozí etapy vývoje zahrnuje dlouhodobé integrační tendence přerušované dezintegračními korekcemi. Možnosti východisek ze současné globální krize lze hledat v reformulovaném modelu, jenž bude mapovat globalizační tendence s deglobalizačními korekcemi a ukazovat vývoj politických a společenských alternativních scénářů. Autor nabídl koncept kritické teorie (de)globalizace, jež by mohla vést k porozumění sociálním a politickým aspektům současné krize a k nacházení kosmopolitních alternativ vývoje.

Mgr. Veronika Šprincová a Mgr. Miroslav Jašurek, oba z Filozofické fakulty UK, přednesli příspěvek zaměřený na téma „Krise globálního kapitalismu z pohledu feministické politické ekonomie“, v němž zkoumali současnou krizi z hlediska feministicky orientované politické ekonomie. Nejprve formulovali otázku, jakým způsobem je možné z tohoto hlediska krizi analyzovat a jakým způsobem lze potom hledat řešení. Za prvé si položili otázku, čeho se krize vůbec týká: zda se jedná pouze o ekonomickou krizi daného způsobu produkce, nebo o krizi celého systému, nebo pouze o krizi některých institucí tohoto systému. Následně analyzovali, zda současná globální krize otevírá nějaké možnosti pro formulaci alternativních variant k soudobému globálnímu uspořádání.

Docent Ladislav Hohoš z bratislavské Filozofické fakulty UK ve své přednášce „Křiza nadcivilizácie a súčasná kríza: pokus o diagnózu a prognózu“ přezkoumával aktuální filosofické koncepce politického vývoje ve vztahu k alternativám žádoucí budoucnosti lid-